

Необхідність і актуальність такого роду досліджень підтверджується все зростаючим потоком наукової літератури українською, російською, західноєвропейськими мовами, що вивчають проблеми гендерних відмінностей, відтворення гендерної нерівності у суспільстві та механізми подолання цього відтворення.

Сучасні уявлення про майбутнє культури і суспільства, у цілому, нерозривно пов'язані з необхідністю максимального розвитку особистості як чоловіків, так і жінок. Жіночий рух піддав критиці ідеали і інститути суспільства, побудованого на пануванні чоловіків, показав неправомірність андроцентризму західноєвропейської культури у цілому. Феміністська філософія піддала реконструкції значну кількість антропологічних, культурних, літературних та інших міфів. Дослідники активно плідно працюють над широким колом проблем – над політичними питаннями (участь у публічному житті), соціально-економічними (дискримінація на робочому місці), соціально – правовими (насилення у сім'ї).

Халапсіс Олексій Владиславович,
доктор філософських наук, професор кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПАТРІОТИЗМ ТА ІМПЕРІАЛІЗМ ЯК РЕЛІГІЙНІ ПАТЕРНИ АНТИЧНОГО СВІТОСПРИЙНЯТТЯ

Ідеологія – істотна складова політичного механізму, яка сприяє створенню лояльності громадян (підданих) до держави і надає їй онтологічне обґрунтування. Навіть якщо держава садить своїх громадян в клітки, вони повинні при цьому радіти. Поки радіють – проблем немає, бо якщо в свідомості громадян держава має виправдання, вона стає для них необхідним елементом світобудови; в іншому випадку вона буде сприйматися як щось штучне, і при кожній нагоді вони будуть прагнути до звільнення від її морально нелегітимної влади. Іншими словами, життєздатна держава повинна викликати не тільки (і не стільки) *страх*, скільки *любов* (за рахунок отождествлення держави і батьківщини). При цьому не слід змішувати природну прихильність людини до місця свого народження, а часто – і всього життя, з любов'ю до територій, де вона ніколи не була, але які також є місцем життя її народу, отже – її країною.

Любов до місця свого народження та життя не вимагає особливої рефлексії. Любов же до місця життя свого народу без рефлексії (нехай і в найзагальніших рисах) неможлива, бо вона передбачає ідентифікацію зі спільністю, яку людина «своїм народом» і називає. Патріотизм вимагає відповідної міфологеми, а зовсім не є природним станом кожної людини, якщо під «природністю» розуміти іманентно притаманну властивість.

У представників державного народу любов до батьківщини і любов до держави можуть фактично збігатися; якщо «держава» і «вітчизна» збігаються територіально, патріотизм стає найлегше використовувати як основу державної ідеології. У представників народу, що входить до складу іншої держави, ці почуття розрізняються – від узгодженості ідентичностей (людина, що живе в Сполучених Штатах, може відчувати себе, приміром, американцем і поляком) до їх протиставлення (любов до батьківщини може вимагати ненависті до держави, яка її поневолила). Коли представники одного народу створюють різні держави, то тут навіть можлива ситуація, коли іноземець виявляється співвітчизником. В останньому випадку присутня концептуальна установка, що дозволяє продовжити «вітчизну» за межі державних кордонів. Як стверджував Самуель Хантингтон, ключові культурні елементи, що визначають цивілізацію, були сформульовані ще в античності афінянами, коли ті переконували спартанців, що вони не зрадять їх персам. Хоча вони жили в різних державах, але було те, що об'єднувало греків і відрізняло від всіх інших: кров, мова, релігія і стиль життя. З усіх об'єктивних елементів, що визначають цивілізацію, найбільш важливим, однак, є релігія, на що робили наголос афіняни [8, р. 42]. У цьому прикладі ми бачимо, що культурна спільність може не збігатися з державними кордонами, і тоді поняття «афінський патріотизм» і «еллінський патріотизм» перетинаються лише частково, що може викликати конфлікти ідентичностей. Буває так, що «народний патріотизм» приноситься в жертву «державному», а буває і навпаки (як у випадку з молодим Гітлером, який зненавидів свою державу (Австро-Угорщину) за те, що вважав її перешкодою загальнонімецькій справі).

Історики неодноразово вказували на те, що античний патріотизм був глибоко релігійним явищем. Так, Фюстель де Куланж називав любов до батьківщини благочестям древніх [2, с. 200]. У спільній релігійності бачили і підтвердження патріотизму. Але в античній релігійності (а коли заходить мова про Античність, то зазвичай мають на увазі древніх греків та римлян) були суттєві відмінності. Грек був патріотом поліса як місця свого народження, і патріотом Еллади як території культурної діяльності свого народу. Але лише римляни здогадалися надати сакральний смисл самій державі. Остання виступає реалізацією концепту умоглядної країни як поля діяльності народного духу. Еллада сприймалася як культурно-історична (боги, міфи, традиції, мова і т. ін.) спільність, але не як політичне утворення. Римляни надали території своєї республіки культурно-онтологічний смисл; орли легіонів стали маяками римського духу, а діяльність, спрямована на розширення і утворення держави, виявлялася цивілізаційною дією.

Світогляд греків був пов'язаний з кров'ю, світогляд римлян – з територією. Греки відчували свою відмінність від варварів, не намагаючись останніх якимось асимілювати. Правителі елліністичних держав, що виникли після походів Александра Великого, реалізовували сценарій панування грецької меншини над варварськими підданими, не ставлячи собі за мету перетворити ці політичні утворення в щось онтологічно значуще, в духовну цілісність. Грек – це завжди прибулець, він вважав себе носієм вищої ідеї, якою неможливо було поділитися: варвар, який заговорив грецькою, не ставав автоматично «улюбленцем Афіни», між ним і «справжнім елліном» завжди залишалася духовна прірва. Еллінський снобізм перешкоджав тому, щоб греки стали імперіалістами.

Спочатку імперіалістами не були і римляни, хоча характер виникнення римської громади визначив те, що до питань крові римляни ставилися менш педантично, ніж греки. Вони були готові прийняти в свою громаду і тих, хто не був серед соратників Ромула, причому не лише людей, а й богів. Римські боги були богами громади, вони захищали не стільки римлян як людей, скільки римлян як громадян. До того ж, вони охоче брали в своє коло «кращих із смертних» і не ревнували до інших богів, яким їх народ надумав би поклонятися. Існував навіть особливий обряд евокації (evocatio), при якому римляни закликали богів чужих народів «переходити на їхній бік». Римські боги проти цього не заперечували, тому пантеон постійно поповнювався.

Римський імперіалізм базувався на «*loven imperium*», який надавав «право» на експансію; римляни були не «обраним народом», а «обраною громадою» [7]. Концепція «імперія Юпітера» виникла не відразу і навіть не на початку розгортання римського проекту. Її утвердження можна приблизно (і умовно) датувати кінцем Пунічних воєн, та пов'язувати з протистоянням двох особистостей – Сципіона Африканського і Катона Старшого. Здолавши Ганнібала, Сципіон вступив цілком «по-грецьки», уклавши з переможеними вигідний Риму договір і стягнувши значну контрибуцію. В цьому видатний полководець наслідував попередню традицію: римляни воліли нав'язувати ворогові свої правила гри, але не захоплювати чужі території, поважаючи право інших на захист власних вівтарів та вогнищ. Але Катон вимагав більшого. Він вважав, що проблема може вирішитися тільки повним знищенням противника.

Як відомо, перемогла лінія Катона, і Карфаген був зруйнований. Це означало зміну парадигми. Для Катона цей символічний акт означав тотальний контроль над оточенням, контроль, який був необхідний для імплементації «Мандата Небес». Руйнування Карфагена було релігійним дійством, важливим не стільки з практичних міркувань, скільки з міркувань теологічних (усунення фактору, що перешкоджає схваленню Юпітером *Pax Romana*).

Римське слово «*patria*» (як і грецьке «*πατρίς*») в набагато більшому ступені, ніж його сучасний еквівалент «батьківщина», пов'язане з уявленням про батька (*pater*, *πατήρ*), про його тілесний та духовний (релігійний) зв'язок з нащадками. До реформ Сервія Туллія лише патриції («нащадки батьків») вважалися «народом Риму», на протигау плебеям – прийдешньому населенню або населенню завойованих територій (латини, сабіни, етруски). Згодом плебеї також стали громадянами Риму і отримали політичні права, але і тоді слово «патрицій» не втратило свій первісний зміст, коренем якого було «батьківство».

Батько є у кожної людини, але патриціями вважалися нащадки *тих* батьків, батьків-засновників – перших ромулових сенаторів. Подальшим продовженням цієї лінії було встановлення особливого звання «батько батьківщини». Першим цей титул отримав Цицерон за розкриття та придушення змови Катіліни. Згодом він став одним із атрибутів верховної влади, хоча й далеко не всі імператори його приймали (наприклад, від нього відмовився Тиберій). Словосполучення *pater patriae* зовсім не сприймалося римлянами ані як тавтологія, ані як оксюморон. У римлян поняття «батьківщина» було наповнене конкретним (наскільки це можливо) змістом; «батьки» – це не предки взагалі, це

засновники громади, а також ті, хто своїми справами її прославив. Присудження цього титулу з боку ради старійшин – сенату – означало те, що найбільш шановані люди визнавали його носія рівним батькам-засновникам, *тим* батькам.

Прийняття (явне або неявне) концепції «*Iovem imperium*» істотно вплинуло і на традиційний римський патріотизм, який вже перестав розглядатися виключно в контексті боротьби *pro aris et focis*. Батьківські вівтарі і вогнища продовжували бути священними, але оскільки Римський світ вийшов за межі «землі батьків», їм було надано більш абстрактний смисл.

Бібліографічні посилання:

1. Фюстель де Куланж Н.-Д. Древний город: Религия, законы, институты Греции и Рима. – Москва: Центрполиграф, 2010.
2. Halapsis, A. V. *Iovem Imperium, or Sacred Aspects of Roman “Globalization”* // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2014. – № 33 (2). – С. 173-178.
3. Huntington, Samuel P. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster, 1996.

Козинець Інна Іванівна,

доцент, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,

Піскова Ж.В.,

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економіки та фінансів
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ,

Петрова Я.І.,

викладач Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**АПРОБАЦІЯ СПЕЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СТУДЕНТІВ
ПІД ЧАС ДІЛОВОЇ ГРИЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦТВА»**

Трансформаційні процеси в економіці країни вимагають удосконалення системи вищої економічної освіти. Як відомо, «забезпечення якості підготовки фахівців у системі вищої школи у відповідь на виклики нової епохи потребує високого рівня методичної підготовки науково-педагогічних працівників» [1, с. 5]. На жаль, існуючі методи та прийоми підготовки студентів економічних спеціальностей не завжди відповідають потребам часу. Тренінгові технології є важливим складником інтерактивного навчання. Сьогодення з постійними змінами нормативно-правових актів вимагає від викладача розробки ситуаційних вправ, ролевих та ділових ігор, розв'язання проблеми в командах та парах, які є активними методами формування спеціальних компетенцій майбутнього фахівця-економіста під час проведення тренінгів для студентів, які навчаються за галуззю знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент».

Впровадження тренінгових технологій в освітній процес залишається предметом численних публікацій. Проблеми використання тренінгових технологій навчання з економічних дисциплін, питання розробки бізнес-тренінгів для економістів, тренінги для формування управлінських компетенцій висвітлюють в роботах вітчизняні фахівці: М. Артюшина, Н. Бутенко, Г. Ковальчук, Л. Новікова, І. Козинець, А. Павленко, С. Степаненко, Г. Швиданенко та ін. Вчені-економісти розглядають питання суто економічного характеру. А поєднання суспільних зусиль авторів породжує необхідність розробки тренінгів з дисциплін галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Мета роботи – запропонувати методику проведення гри з метою подальшого її удосконалення; показати результативність організації ділової гри як елементу тренінгу для студентів, які навчаються за галуззю знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності «Менеджмент».